SAYI IV (2018)

T. AKÇAY, *Yunan ve Roma'da Ölü Kültü*. Ankara 2017.
Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 218 sayfa (141 resim ve 1
harita ile birlikte). ISBN: 9786059636131

Deniz AKDENİZ

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı III: Ocak-Aralık 2018) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır. Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: D. Akdeniz, *Yunan ve Roma'da Ölü Kültü*. Yazar: T. Akçay, *Libri* IV (2018) 55-58. DOI: 10.20480/lbr.2018011

Geliş Tarihi: 13.01.2018 | Kabul Tarihi: 19.01.2018
Elektronik Yayın Tarihi: 25.01.2018

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**T. AKÇAY, *Yunan ve Roma’da Ölü Kültü*. Ankara 2017. Bilgin
Kültür Sanat Yayınları, 218 sayfa (141 resim ve 1 harita ile
birlikte). ISBN: 9786059636131**

Deniz AKDENİZ*

Ölü kültü, ölüm haberinin alınmasından sonraki süreçte gelişen her türlü detayı içermektedir. Ölü kültürleri, ölümle ilgili olarak inanç ve ritüelleri belirleyen, ölümlerin durumunu, ölüm sonrasında geride kalanların ne yapmaları gerektiğini düzenleyen süreçler bütünüdür.

Gazi Üniversitesi’nde akademisyen olan ve antikçağda ölü gömme adetleri, Önyasya’da ölü gömme adetleri, Roma dini ve inancı gibi alanlarında araştırma yapan ve de dersler veren Tuna Akçay tarafından yazılan bu kitap Önsöz, Giriş, I. Bölüm, II. Bölüm, III. Bölüm, Roma Festivalleri Listesi, Roma Ölü Kültü Sözlüğü, Kaynaklar, Sonnotlar ve Resimler bölümlerinden oluşmaktadır.

Yazar Önsöz kısmında ölüm ve ölü kültü ile ilgili genel tanımlamalar yapmış ve eserinin hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkürlerini sunmuştur. Giriş kısmındaysa ölü kültüne ait bilimsel verileri kuramsal bir çerçeve içerisinde yorumlamanın ve irdelemenin en doğru yöntem olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda sağlıklı sonuçlara ulaşmak için arkeolojik materyalin sadece bir araç olması gerektiğini, esas amacın insanoğlunun yaşadığı dünyanın anlaşılabilir yorumlanması olması gerektiğini vurgulamıştır.

Kitabın I. Bölümü “Kült Nedir?” ve “Ölü Kültü Nedir” alt başlıklarından oluşmaktadır. Kült kavramı etimolojik olarak incelenmiş, kültürlerin oluşmasına, çeşitliliğine etki eden faktörler sıralanmıştır. Daha sonra ölü kültü kav-

* MA., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. araf.akdeniz@gmail.com | 0000-0001-7289-9279

ramı tanımlanmış ve içeriği (cenaze ritüeli, ölü gömme adetleri, mezara bırakılan ritüel nesneleri, kurban, libasyon, ölü yemeği, mezar mimarisi, mezar tipolojisi, ölümden sonraki anma ritüelleri) verilmiştir.

Kitabın II. Bölümü “Ölü Kültünün Erken Tarihi”, “Ölü Kültü Ritüelleri”, “Ölü Kültü Ritüellerinin Erken Tarihi” ve “Yunan ve Roma Dünyasında Ölü Kültü Ritüelleri” alt başlıklarından oluşmaktadır. “Ölü Kültünün Erken Tarihi” konusunda bu konudaki ilk arkeolojik verilerin, Homo Neanderthalensis’in yarattığı kültür içerisinde bulunduğu ve Orta Paleolitik Çağ’a, günümüzden 300.000 yıl öncesine tarihlendiği belirtilmiştir. Daha sonra Epi-aleolitik, Neolitik, Kal-kolitik, Tunç ve Demir çağlar mercek altına alınmış dünyadan ve Türkiye’den birçok örnek verilerek resimlerle desteklenmiştir.

“Ölü Kültü Ritüelleri” konusu ise Kurban, Libasyon ve Ölü Yemeği başlıkları altında verilmiştir. Kurban konusunda önce kelime etimolojik olarak incelenmiş; bu konuda Mezopotamya (özellikle Sümerler) ve Anadolu (Alacahöyük, Resuloğlu, Hatti, Hitit, Urartu, Frig, Lydia) üzerinde durulmuştur. Kurban konusu açıklanırken Sümer, Hitit ve Frig metinlerinden de yararlanılmıştır. Libasyon konusunda ise en sık rastlanan libasyon şeklinin sunakların üzerine yapılanlar olduğu belirtilmiştir. Libasyonun en erken uygulamaları konusunda yazılı belgelerin bulunduğu Mezopotamya’dan başlanmış ve Tunç Çağı Ege kültürleri, Hititler, Urartular ve Friglerdeki libasyon örnekleri arkeolojik eserlerin resimleriyle açıklanmıştır. Ölü yemeği konusunda özellikle dinsel inançların ilk ortaya çıktığı Akdeniz dünyasında ve Mezopotamya’da çok tanrılı inançlardan, tek tanrılı dinlere kadar uzanan gelişim süreci içinde, birçok toplumda ölü yemeğinin önemli bir ritüel olduğu belirtilmiştir. Ölü yemeği geleneği konusunda en erken örneklerin görüldüğü Doğu Akdeniz ve Mezopotamya bölgeleri kabartma resimleri ve çizimlerle desteklenerek açıklanmıştır. Urartu, Frig, Lydia, Hitit uygarlıklarındaki ölü yemeği geleneği üzerinde durulmuştur.

“Yunan ve Roma Dünyasında Ölü Kültü Ritüelleri” konusu yine Kurban, Libasyon ve Ölü Yemeği alt başlıklarında incelenmiştir. Yunan kültüründe kurban ritüeli ile ilgili en erken ve ayrıntılı bilgilerin Homeros’un Ilias Destanı’nda bulunduğu belirtilmiş ve özellikle Patroklos adına gerçekleştirilen kurban ritüeli üzerinde durulmuştur. Yunan vazo örneklerinin resimleri verilmiş ve bu vazoların kurban ritüelinin detaylarını aktarmakta önemli arkeolojik veriler olduğu belirtilmiştir. Roma’da kurban ritüeli anlatılırken genel prensibin

“do ut des: vermen için veriyorum” olduğu belirtilmiştir. *Monumentum Ancyranum*, Traianus Sütunu, *Ara Pacis* Kabartmaları, Grimani Kabartması ve de *Ara Pietatis Augustae* gibi yapıtlar üzerinden Roma İmparatorluk Dönemi kurban ritüelleri aşamalarıyla birlikte ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Libasyon konusunda MÖ V. yüzyılda yaşamış bir yazar olan Kleidemos'un Eksegetikon eserinden ve Homeros'un destanlarından alıntılar yapılmıştır. Özellikle bazı kabartmalar ve vazo resimleri üzerinde libasyon sahnelerine sıklıkla rastlanıldığı belirtilmiştir. Roma'da libasyon ritüeli sırasında kullanılan elemanların resimleri verilmiş, hangi amaçla kullanıldıkları belirtilmiştir. Altarlar, sikkeler, libasyon levhaları vasıtasıyla bu ritüelin Roma'da nasıl uygulandığı açıklanmıştır. Ölü yemeği konusunda ise en önemli arkeolojik kanıtın banket sahneleri olduğu belirtilmiştir. Mykenae, Atina ve Knossos'taki mezarlarda ölü yemeğine dair izler bulunduğu belirtilmiştir. Homeros'un Ilias Destanı'nda ölü yemeği hazırlıklarına değinilmiştir. Yine Roma'da bütün yıl boyunca ölülerin çeşitli vesilelerle akraba ve dostların katıldığı ziyafetlerle anıldıkları belirtilmiştir.

Kitabın III. Bölümü “Yunan Dünyasında Ölü Kültü” ve de “Roma Dünyasında Ölü Kültü” başlıklarından oluşmaktadır. “Yunan Dünyasında Ölü Kültü” konusu *Mezarın ve Ritüellerin Yunan Toplumunda Önemi*, *Yunan Ölü Kültünün Aşamaları*, *Cenazenin Hazırlanması*, *Cenaze Ritüellerinde Su Kullanımı*, *Prothesis ve Ağıt*, *Ekphora*, *Ölünün Gömülmesi* ve de *Gömme İşleminden Sonraki Ritüeller* alt başlıklarında incelenmiştir. Bu konuda Homeros'un Ilias ve Odysseia destanlarından, Lydialı gezgin Pausanias'ın *Periegeis tes Hellados* (Yunanistan'ın Tasviri) adlı eserinden ve de Herodotos'tan alıntılar yapılmıştır ve Yunan dünyasında ölü kültü ayrıntılı olarak, aşamalarıyla açıklanmıştır.

“Roma Dünyasında Ölü Kültü” konusu *Gömme İşleminden Önceki İşlemler* (Funus Translaticum), *Pompa Funebris*, *Ölünün Gömülmesi*, *Fayyum Portreleri*, *Gömme İşleminden Sonraki Ritüeller* ve de *Ölü Kültü Festivalleri* alt başlıklarından oluşmaktadır. Ayrıca *Ölü Kültü Festivalleri* konusu da Parentalia, Feralia ve Lemuria alt başlıklarında incelenmiştir. Roma ölü kültünü detayları ile açıklayan en önemli belgenin Galyalı bir savaşçı olan Andematunnum'un bıraktığı ve içeriğinde Roma ölü kültü ritüellerinin sıralandığı vasiyet olduğu belirtilmiş ve bu vasiyet vasıtasıyla ölü kültü konusunda önemli bilgiler sıra-

lanmıştır. Roma’da ölü kültü ritüelleri özellikle mezar stellerinin, kabartmaların, kenotaph alanlarının, yeraltı oda mezarlarının, *columbarium*’ların, Fayyum portrelerinin ve de lahitlerin resimleriyle desteklenerek açıklanmıştır. Plinius’un kremasyon uygulamasıyla ilgili, Cicero’nun *’os resectum’* uygulaması ile ilgili verdiği bilgilerden yararlanılmıştır. Ayrıca Ovidius’un *Fasti* adlı eserinde Feralia ve Lemuria festivalleri ile ilgili verdiği ayrıntılı açıklamalardan da yararlanılmıştır.

Kitabın sonuna “Roma Festivalleri Listesi” ve “Roma Ölü Kültü Sözlüğü” kısımları eklenmiştir. “Roma Festivalleri Listesi” kısmında bir yıllık süreçte (1 Ocak – 31 Aralık) Roma’da gerçekleştirilen tüm festivaller sırasıyla ayrıntılı olarak verilmiştir. “Roma Ölü Kültü Sözlüğü” kısmındaysa Roma’da ölü kültü ile ilgili olan kavramlar açıklanmıştır. Kitap “Kaynaklar” ve “Sonnotlar” kısımlarının ardından renkli resimlerin bulunduğu kısım ile sona ermektedir.